

ЦИВІЛІСТИКА

БАШУРИН Н. Я.,
аспірант кафедри цивільного права,
асистент кафедри судочинства
(Навчально-науковий юридичний інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»)

УДК 347.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.21>

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ НА НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ

У статті автор наголошує, що науково-технічна інформація сьогодні є надважливим об'єктом, котрий потребує постійного і безперервного захисту та правової охорони. Оскільки вид інформації, що розглядається, є специфічним і комплексним поняттям, його правовий захист може розглядатися з погляду цивільного, інформаційного права, а також права інтелектуальної власності. Власне кажучи, автор у даній науковій статті комплексно аналізує питання захисту прав на науково-технічну інформацію, враховуючи всю її специфіку. Автор під час дослідження названої проблеми співвідносить поняття «правовий захист» і «охорона прав» на науково-технічну інформацію, опираючись на доктринальну базу, що стосується цього питання. Також науковець визначає, в яких випадках науково-технічна інформація захищається як об'єкт інформаційних правовідносин, а в яких – як об'єкт авторського права. У статті розглядається питання застосування до захисту прав на науково-технічну інформацію способів, що зазвичай використовуються для захисту прав на інформацію, чи способів, що застосовуються під час захисту авторських прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Також у своїй науковій статті автор зазначає про важливість вживання терміна «заходи захисту» замість «засоби захисту» прав на науково-технічну інформацію і обґрунтовує свою позицію з цього приводу. Крім того, автором надається визначення поняття «захист прав на науково-технічну інформацію», що є важливим етапом дослідження для подальшого ґрунтовного аналізу проблеми. Окрім зазначеного, у статті наголошується на тому, хто може бути суб'єктами захисту науково-технічної інформації і чому, а також на тому, що таким суб'єктом може бути не лише суд, але й інші уповноважені органи. Розкривається поняття способів захисту прав на науково-технічну інформацію, представляється їх поділ на групи та надається коротка характеристика. Автор вказує на можливість поєднання цих способів захисту для одержання максимального результату, окреслює обставини, які потрібно враховувати при виборі таких способів, а також пропонує вдосконалення законодавчого регулювання в даній сфері.

Ключові слова: науково-технічна інформація, способи захисту прав на науково-технічну інформацію, аналіз та пропозиції вирішення проблемних питань використання способів захисту прав на науково-технічну інформацію.

Bashuryn N. Ya. Legal protection of the rights to the scientific and technical information

In this scientific article, the author notes that scientific and technical information is currently the most important object that requires permanent and continuous protection and legal protection. Since the type of information considered is a specific and complex concept, its legal protection can be considered from the point of view of civil, information law, as well as intellectual property rights. In fact, the author in this scientific article also comprehensively analyzes the issues of protection of rights to scientific and technical information, taking into account all its specifics. The author in the course of the study of the above-mentioned problems for the beginning correlates the concept of legal “protection” of rights to scientific and technical information, based on the doctrinal basis related to this issue. The scientist also determines in which cases scientific and technical information is protected as a space of information legal relations, and when - as an object of copyright. Also in the article the question of application to the protection of rights on scientific and technical information ways, are usually used for protection of rights on information, methods used in the protection of copyright on objects of intellectual property rights. Also in his scientific article, the researcher notes the importance of adopting the terminology “measures of protection” instead of “means of protection” of rights to scientific and technical information and substantiates his position on this matter. In addition, the author is given the definition of the concept of “protection of rights to scientific and technical information”, which is an important stage of research for further detailed analysis of the problems. In addition to this, the article notes that it may be subject to the protection of scientific and technical information and why, and also emphasizes that such a subject may be not only a court, but also other authorized bodies. The author also revealed the concept of ways to protect the rights to scientific and technical information, the presented division into groups and a brief characteristic, the indicated possibility of combining these methods of protection to obtain the maximum result, the circumstances that need to be taken into account in the choice of such methods, and the improvement of legislative regulation in this field is proposed.

Key words: *scientific and technical information, methods of protection of rights to scientific and technical information, analysis and proposals for solving problematic issues of using methods of protection of rights to scientific and technical information.*

Вступ. Одним із найбільш затребуваних об’єктів цивільного обігу в теперішньому суспільстві є інформація, а особливо та, яка є науково-технічною за своїм характером. Саме вона є центром розвитку новітніх технологій, приносить значний прибуток, тому потребує особливої уваги в аспекті захисту приватних прав.

Потрібно сказати, що науково-технічна інформація (далі – НТІ) є надбанням всього суспільства, з огляду на що існує презумпція відкритості такої інформації. Це створює певну проблему для її захисту, оскільки право її використовувати мають всі. Таке право спричинює існування патентних тролів.

Судова практика у сфері захисту прав на НТІ дає підстави говорити про необхідність однозначності в розумінні способів захисту, поширення та трактування такої інформації.

Перед позивачами стоять дві найважливіші задачі при поданні позову: 1) зібрати докази для доведення всіх потрібних для задоволення позову обставин; 2) обрати потрібний чи потрібні способи захисту прав. Тут необхідно відзначити, що, враховуючи норми ЗУ «Про науково-технічну інформацію» та ЗУ «Про авторське право та суміжні права», правову природу науково-технічної інформації як об’єкта цивільного та авторського права, а також інформаційного права, науково-технічну інформацію потрібно розуміти як комплексний інститут.

На основі таких обставин виникають питання щодо того, як найкращим чином використовувати наявні способи захисту, як обрати найбільш ефективний з декількох можливих

варіантів, а також які повинні бути дії в разі неможливості задоволення потреб позивача чи позивачів у захисті прав на НТІ.

Постановка завдання. Способи захисту авторського права і суміжних прав, а також особливості їх застосування є сферою наукових досліджень Г.О. Ульянової, А.С. Штефан, В.І. Борисової, О.О. Кота, О.П. Орлюк та багатьох інших. Проте питання способів захисту науково-технічної інформації як специфічного об'єкта авторського права, а також питання їх поєднання мають свої особливості. Саме такі унікальні деталі, які нерідко мають дуже важливе значення, мало досліджені правниками нашої держави, хоча й заслуговують на увагу. Досліджуючи наукові суперечки та останні досягнення, а також законодавчі норми і судову практику у сфері захисту прав на науково-технічну інформацію, ставимо за мету розкрити поняття способів захисту науково-технічної інформації, проаналізувати їх зміст, призначення, можливості їх використання та поєднання для максимального результату, встановити основні проблемні аспекти застосування способів захисту прав на НТІ та запропонувати їх вирішення, вдосконалити правове регулювання захисту прав на НТІ.

Результати дослідження. Як відомо, охорона та захист прав може реалізовуватися особою самостійно чи здійснюватися за допомогою державних органів чи інших уповноважених на те суб'єктів. При цьому охорона та захист можуть розумітися як тотожні поняття або як різні категорії. Підтримуємо другу позицію, за якої до категорії охорони варто відносити і захист прав. Така думка є загальновизнаною та підтримується Г.О. Ульяновою, О.О. Штефан, О.П. Орлюк, І.Я. Бабецькою та багатьма іншими науковцями.

Охорона прав на науково-технічну інформацію здійснюється постійно та полягає у регулюванні правовідносин щодо НТІ, вдосконаленні таких правовідносин, контролі за дотриманням прав тощо. Проте це не гарантує відсутності порушень чи загрози порушень прав на науково-технічну інформацію. У такому разі потрібно використовувати підходящі способи захисту прав. Для розуміння поняття способів захисту прав на НТІ спочатку дамо визначення ширшим термінам.

Ґрунтуючись на законодавчих нормах і наукових положеннях та наших попередніх дослідженнях, вважаємо, що захист прав інтелектуальної власності – це сукупність заходів різноманітного характеру, які застосовуються уповноваженими на те суб'єктами для відновлення, визнання порушеного права чи/та для відповідної компенсації у разі порушення, невизнання чи оскарження права інтелектуальної власності, а також існування реальної загрози їх порушення щодо об'єкта права інтелектуальної власності. Це стосується і прав на НТІ.

Проте досліджуваний об'єкт має низку специфічних ознак, серед яких найважливішими є використання НТІ для суспільства та її комерційна цінність для автора. При цьому інформація вважатиметься науково-технічною та підлягатиме захисту в разі дотримання низки умов. Згідно із Законом України «Про науково-технічну інформацію» такою інформацією є будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Оскільки інформація є результатом інтелектуальної та творчої праці (відображає певні новітні досягнення), то вона захищається як об'єкт авторського права з моменту створення, тобто з моменту її формулювання і висловлення, певної фіксації. Крім того, існує можливість реєстрації результатів науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної та іншої науково-технічної діяльності (у разі фінансування такої діяльності з державного бюджету така реєстрація є обов'язковою), отримання авторського свідоцтва.

Для захисту науково-технічної інформації як об'єкта авторського права вона має бути новою, тобто не бути повною копією уже існуючого твору. Правомірність посилань на інші твори, запозичень виникає у зв'язку з тим, що наукова спільнота потребує високого рівня змісту творів, поступового розвитку поглядів і уявлень, що відображається у базуванні нового твору на попередніх, а нова інформація уточнює, поширює чи звужує, тлумачить чи заперечує поширену раніше [16, с. 127]. Вважаємо за необхідне доповнити вимоги до нау-

ково-технічної інформації як об'єкта захисту ще і умовою оригінальності думок, ідей. Це б спростило захист від плагіату, перефразування, інших намагань обійти закон і поширити псевдодосягнення [13, с. 40–41].

Дуже важливою для реалізації захисту прав інтелектуальної власності є діяльність правласника, яка спрямована на виявлення, попередження незаконного привласнення результатів творчої діяльності, а також звернення за захистом до інших уповноважених органів, установ [18, с. 293].

Отже, захистом науково-технічної інформації є сукупність заходів різноманітного характеру, що застосовуються особою самостійно чи за допомогою компетентного органу для відновлення порушеного права, його визнання та/чи для компенсації у разі порушення, невизнання чи оскарження прав на оригінальну науково-технічну інформацію, а також існування реальної загрози їх порушення.

Як бачимо з визначення, захист відображається та полягає саме у застосованому способі. О.О. Кот вважає, що захист реалізується лише «певним способом, під яким зазвичай розуміють закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється поновлення (визнання) порушених, оскаржуваних чи невизнаних прав, відновлення майнового стану потерпілого та вплив на порушника» [14, с. 270].

На підтвердження цієї тези наведемо й інші твердження науковців. Так, Г.О. Ульянова вказує: «Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності <...> полягає в застосуванні передбачених чинним законодавством способів припинення порушення, відновлення порушених прав правоволодільців, притягнення порушників до відповідальності <...>» [18, с. 277]. Схожа позиція відображена авторським колективом в практичному посібнику із захисту прав інтелектуальної власності, де під цивільно-правовим захистом прав інтелектуальної власності розуміються передбачені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання або відновлення порушених прав інтелектуальної власності, припинення правопорушення, а також майновий вплив на правопорушника [12, с. 55].

При цьому слід зазначити, що у законодавстві відсутнє визначення способу захисту, а даний термін використовується для відображення різних понять (наприклад, для позначення форми захисту). Для усунення таких помилок необхідно розкрити поняття способу захисту прав, зокрема і прав на НТІ. Проаналізуємо наукові підходи щодо трактування поняття «способи захисту».

Г.М. Грабовська під способом захисту авторського права і суміжних прав розуміє закріплені законодавством матеріально-правові засоби примусового характеру, за допомогою яких відновлюються порушені права і здійснюється вплив на порушника авторського права і суміжних прав [11, с. 39].

Г.О. Ульянова зазначає, що під способами захисту в юридичній літературі зазвичай розуміють передбачені законодавством засоби, за допомогою яких можуть бути досягнуті припинення, відвернення, усунення порушень права, його відновлення і (або) компенсація втрат, спричинених порушенням права [10, с. 105].

До цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності віднесено закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання та відновлення порушеного права інтелектуальної власності, а також вплив на правопорушника, які можуть застосовуватись за вибором особи, права якої порушено, відповідно до характеру порушення та мети захисту [18, с. 293].

Вважаємо за доцільне розкрити поняття «способи захисту прав на науково-технічну інформацію» саме через термін «заходи», а не «засоби», оскільки засоби відображають радше предмет матеріального світу, ніж те, як захищатиметься право. Термін «захід» розкриває те, яким чином можна відновити порушене право чи компенсувати затрати, завдану шкоду.

Так, О. Бігняк виділяє засоби захисту за такими формами: засоби, що вживаються при судовій формі захисту (позовна заява, заява, скарга, судові акти, накази тощо); засоби, що вживаються при адміністративній формі захисту (заява, скарга, пропозиція, виконавчий

припис нотаріуса, рішення органів державної влади і місцевого самоврядування, прийняті за зверненнями громадян); засоби, що вживаються при самозахисті (утримання майна, заява про відмову виконання обов'язку тощо) [9, с. 47]. Погоджуємося з цим підходом повністю.

З огляду на наведене під способами захисту науково-технічної інформації варто розуміти матеріально-правові заходи юридичного та фактичного характеру, які припиняють, відвертають, усувають порушення, реальну загрозу порушення, невизнання, оскарження права на НТІ та/або компенсують завдані втрати, а також можуть застосовуватись за вибором особи, права якої були порушені.

При цьому необхідно пам'ятати, що способи захисту використовуються не виключно судом, а будь-яким уповноваженим суб'єктом. Можливість застосовувати конкретний спосіб захисту залежить від повноважень такого суб'єкта [9, с. 45]. Проте вибір способу захисту здійснюється особою, право якої було порушене, в межах, встановлених законом. Крім того, цей вибір повинен ґрунтуватися на низці обставин [9, с. 47; 8; 26, с. 129; 24, с. 295]. Цими обставинами є такі: форма захисту; специфіка, правова природа права, що захищається (майнові/немайнові права тощо), зміст правовідносин; характер порушення; мета захисту та доцільність і можливість застосування певного способу захисту.

Так, В.Ф. Солонина вказує: «способи захисту прямо залежать від сутності порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу (було порушене право чи інтерес; відбулося порушення (невизнання, оскарження) чи загроза порушення <...> права чи інтересу; чи можливо/доцільно відновлювати право або ж усувати перепони в його здійсненні, компенсувати результати порушення; чи взагалі слід застосовувати комплексний підхід у захисті тощо)» [18, с. 295].

Часто неможливо виконати певний спосіб захисту, наприклад, неможливо відновити становище, яке існувало до незаконного поширення науково-технічної інформації. Логічно, що у такому разі варто обирати інший спосіб захисту.

При обранні способу захисту варто враховувати й інші обставини. Наприклад, способи захисту за можливістю одночасного застосування поділяються на поєднувані (в межах одного позову за те ж порушення прав інтелектуальної власності) та непоєднувані/альтернативні (відшкодування збитків, стягнення незаконно отриманого прибутку, виплата компенсації) [18, с. 299].

Крім того, важливим питанням є поєднання окремих способів захисту НТІ в межах однієї форми, різних форм захисту НТІ. Вирішення такого питання дозволить максимально ефективно захищати права на науково-технічну інформацію [15, с. 761]. Тут варто підкреслити, що значний рівень свободи в обранні способів захисту існує при використанні неюрисдикційної форми захисту.

Так, має значення загальноновизнаний науковий поділ способів захисту, який можна застосувати і до поділу способів захисту НТІ, на загальні і спеціальні. Він здійснюється на основі універсальності їх застосування при захисті від порушень, невизнання, оскарження різних за характером прав [14, с. 270]. Універсальністю характеру є те, що загальні способи захисту можуть застосовуватись до всіх чи більшості відповідних суб'єктивних прав. Проте зазначений у законодавстві перелік способів захисту цивільних прав чи інтересів не є вичерпним [8].

Загальні способи захисту передбачені в Цивільному кодексі України, їх можна використати для захисту усіх чи більшості приватних прав. Спеціальні способи захисту передбачені поточними спеціальними нормативними актами про інтелектуальну власність. Р.Б. Шишка виділяє також окремі способи захисту, тобто ті, що були встановлені договорами на передачу прав інтелектуальної власності [18, с. 433].

Ще О.С. Іоффе відзначив, що у тих випадках, коли спеціальною нормою встановлюється спосіб захисту, відмінний від загального, то застосовується спеціальний спосіб. Одночасне застосування положення ст. 16 ЦК і положення спеціальної норми щодо способу захисту можливе у разі, коли вони тотожні. Якщо спеціальною нормою не встановлено специфічних способів захисту, то особа має право обрати спосіб із числа загальних. Проте такий спосіб має використовуватись з уточненням при врахуванні специфіки порушеного права й характеру правопорушення [8; 14, с. 300]. Вирішення даних питань здійснюється у сфері проблеми конкуренції позовів.

Закріплення норм щодо захисту прав на НТІ відбувається у трирівневій системі норм, яка характеризується ієрархічністю. Усі способи цивільно-правового захисту авторських прав впливають із загальних способів захисту прав та інтересів, передбачених ст. 16 ЦК України, з проєкцією на авторське право, специфіку прав на НТІ. Дані способи захисту однозначно можуть поєднуватися [17]. Для захисту прав на науково-технічну інформацію можна використати як загальні способи захисту, передбачені ст. 16 ЦК України, так і спеціальні способи захисту, передбачені ст.ст. 432, 277, 278 ЦК України та ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», ст.ст. 7, 31 ЗУ «Про інформацію». Також потрібно звернути особливу увагу на можливості захисту прав на науково-технічну інформацію в мережі «Інтернет», що передбачені ст. 52-1, ст. 53 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Варто відзначити, що у ЗУ «Про науково-технічну інформацію» не міститься норм щодо спеціальних способів захисту.

Зокрема, можна використовувати вимогу про відшкодування майнової шкоди водночас із вимогою про відшкодування моральної шкоди тощо [17]. Крім того, для захисту НТІ варто використовувати і способи захисту, які призначені для захисту прав на інформацію.

Висновки. Способами захисту науково-технічної інформації є матеріально-правові заходи юридичного та фактичного характеру, які припиняють, відвертають, усувають порушення, реальну загрозу порушення, невизнання, оскарження права на науково-технічну інформацію та/або компенсують завдані втрати, а також можуть застосовуватись за вибором особи, права якої були порушені. При цьому виявлення, попередження та захист порушеного права повинні здійснюватися чи ініціюватися правовласником.

До способів захисту прав на науково-технічну інформацію як комплексного інституту варто відносити способи захисту, передбачені цивільним, авторським та інформаційним правом. Зокрема, можна використовувати і способи захисту прав споживачів, прав на інформацію з обмеженим доступом, комерційну таємницю. Також можна використовувати інші правомірні способи захисту, не передбачені законом чи договором (у разі посилання на принципи цивільного права). Наприклад, може використовуватись вимога зобов'язати Державну службу інтелектуальної власності України внести до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір відомості щодо визнання недійсним свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір та опублікувати цю інформацію в офіційному бюлетені «Авторське право і суміжні права».

Вибір способу захисту повинен здійснюватися з врахуванням форми захисту, специфіки і правової природи права, що захищається (майнові/немайнові права тощо), змісту правовідносин, характеру порушення, мети захисту та доцільності і можливості застосування певного способу захисту, їх поєднання в межах однієї/різних форм захисту.

Доцільно було б прийняти типову методику оцінки завданої моральної шкоди судом та мінімальний розмір відшкодування немайнової шкоди. Пропонуємо доповнити частину 2 статті 5 ЗУ «Про науково-технічну інформацію» таким абзацом: «Відкрита науково-технічна інформація може одержуватися, зберігатися, використовуватися і поширюватися лише з дотриманням особистих немайнових та майнових прав автора, іншої уповноваженої особи відповідно до Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
2. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1993. № 33. ст.345.

6. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
7. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 33. Ст. 345.
8. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України. *Закон і Бізнес*. 2014. URL: https://zib.com.ua/ua/print/88249-analiz_praktiki_zastosuvannya_sudami_st16_civilnogo_kodeksu_.html.
9. Бігняк О. Захист корпоративних прав: співвідношення категорій «форми захисту», «способи захисту» та «засоби захисту» (сучасні погляди та концепції). *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С. 43–48. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v2_2013/07.pdf.
10. Г.О. Ульянова. Захист авторських прав. *Актуальні проблеми держави і права*. В. 43. О. 2008. Ст. 104–108. URL: <http://www.apdp.in.ua/v43/18.pdf>.
11. Грабовська Г.М. Способи та форми захисту авторського права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Вип. 19. Т. 2. Ст. 38–40. URL: <https://bit.ly/2HWNTQ6>.
12. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практичний посібник / Лонг Д., Рей П., Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Київ : «К.І.С.». 2007. 448 с. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1378882678IPR%20Manual%20UKR.pdf>.
13. Інтелектуальна власність : навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів / В.М. Боковня, В.І. Василенко, Б.М. Гук, В. А. Іващенко, Ю.С. Кононенко, С.В. Корноненко, О.А. Кульбашна, О.М. Тараненко, С.М. Тараненко, С.В. Тростіна. Черкаси : Чабаненко Ю.А. 2014. 452 с. URL: http://eprints.cdu.edu.ua/435/1/Posybynyk_IW_%281%29.pdf.
14. Кот О.О. Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» ; НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. Київ, 2017. 550 с. URL: https://drive.google.com/file/d/0V6e_r_dbLQfjVXJBSjFfOURZTWM/view.
15. Панасюк О.О. Поняття та класифікація форм захисту авторських прав. *Форум права*. 2013. № 1. С. 758—762.
16. Право інтелектуальної власності: Акад. курс : підруч. для студ. вищих навч. закладів / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; за ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. 696 с. URL: <https://bit.ly/2c3iHQG>.
17. Тарасенко Х. Способи захисту авторського права. *Юридичний холдинг*. URL: <http://yurholding.com/news/94-sposobi-zahistu-avtorskogo-prava.html>.
18. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса, 2015. 433 с. URL: <https://bit.ly/2JBhS3H>.

